

DE WACHT AAN DEN IJZER

Raoul Magelein kwam bij Nancy... Hij was er van den ganschen Winter nog niet geweest.

— 'k Peinsde, dat ge ons vergeten waart, zei het meisje, blij verrast.

— Vergeten!

Hij bloosde bij dit woord, dat als een kreet van zijn hart was... Hoe zou hij

haar kunnen vergeten, die hij nog altijd zoo innig beminde, al moest hij zijn gevoel verduiken, zoo lang zij zelve hem niet meedeelde, dat ze gebroken had met den vreemdeling, welke tusschen hen gedrongen was, Bonte, die nu in Havre verbleef.

— Ik ben geen estafet meer en kan

minder weg dan vroeger, vertelde hij.

— Geen estafet meer? herhaalde Nancy verbaasd.

— Gestraft geweest... Omdat ik Vlaming ben... Zie, Nancy, ik ben nooit flamingant geweest, maar hier hebben ze er van mij een gemaakt!

— Wat is er dan gebeurd?

— O, een kleinigheid... Wij waren in gezelschap. En een Waal begon op onze taal te schelden, en ik kon dat toch niet aanhooren. We zijn hier in onze eigen streek, we moeten alles offeren, onze steden en dorpen, gehuchten, hoeven. En ge weet, we doen 't gaarne. Maar dan gaan ze ons hier nog beleedigen in onze gevoelens, verwijten ze onze menschen voor uitzuigers, halve Duitschers, lachen ze met onze taal. En zoo zei ik dien Waal een keer goed de waarheid. Eenige franskiljons sprongen hem en eenige Vlamingen mij bij. Een onder-luitenant bemdeide er zich mee en zei, dat ik beschaamd moest zijn zoo aan flamingantisme te doen, dat allen, die Fransch kenden, maar Fransch moesten spreken, waarop ik hem toeriep, dat de officieren beter Vlaamsch zouden leeren, dat er geen een leger bestond, waar de overste één taal en de simpele soldaat twee talen kennen moest. Om kort te gaan, ik werd bij den kommandant geroepen en kreeg cachot voor oneerbiedigheid jegens mijn chef. En als 't nog gebeurde, zou hij mij voor den krijgsraad brengen. Dan zou ik heelegansch geschoren zijn.

Inderdaad, op gebied van 't gerecht was de toestand voor de Vlamingen al zeer treurig. Iedere divisie had haar krijgsraad; deze zettelde nu hier, dan daar, in een villa van De Panne, op het gemeentehuis te Adinkerke, in een herberg te Bulskamp, enz. Volgens de wet moet een burgerlijk rechter in den raad zettelen; tot 1916 miste men dezen magistraat dikwijls.

Meermalen kenden de leden van den krijgsraad geen Vlaamsch, al stonden er voor hen beschuldigden, welke die Fransche taal niet machtig waren. We vinden dit monsterachtig, maar daar scheen men het natuurlijk te achten: immers de taal van het leger was Fransch. En als men Vlaamsch kende, hoe pover was die kennis bij velen dan nog. Het «flamand usuel» voldeed immers, dat is het hakielen van wat dia-

lekt. De politie van het front, de Veiligheid, stelde verslagen op, in een ellen-dig Vlaamsch, en toch gold het hier zogenaamde verklaringen, getuigenissen, uitgesproken zinnen, waarop men iemand tot zware straffen, zelfs ter dood veroordeelen kon.

In een gerechtszaak hangt veel af van getuigenissen. Hoe wil men rechtvaardig oordeelen zoo men Vlaamsche getuigen niet of slecht begrijpt! En welk een toestand voor een Vlaamsch beschuldigde, wanneer daar over hem gesproken, gedebatteerd, getwist wordt, en hij er geen greintje van verstaat, want onder elkaar gebruikten de leden, de auditor en veelal de verdediger ook Fransch. En de verdediging zelf! De advokaat was in veel gevallen een eenvoudige piot, die daar in zijn uniform met officieren moest debatteeren. Daags voor de zaak werd hij naar het dorp, waar de krijgsraad zettelde, opgeroepen, moest uren te voet gaan, maar de auditor, de openbare aanklager, beschikte over een auto voor zijn onderzoek, kon zich vrij bewegen, en was een officier.

En ten slotte: hier was de mentaliteit van een krijgsraad, die 't Vlaamsch minachtte en niets voelde van het onrecht, waaronder de Vlamingen leden, dit onrecht betwistte en elke uiting van Vlamingen, die betere toestanden vroegen, afweerden met het bekende: «Ce n'est pas le moment... het is 't oogenblik niet».

Er waren taalwetten, ook voor de Vlamingen en men schond ze, men paste ze niet toe. Het was dus wel het oogenblik, de Vlamingen te tergen en te benadeelen.

Het was wel het oogenblik, Vlamingen uit te schelden voor halve Duitschers, omdat hun taal eenige gelijkenis vertoonde met dien van den vijand.

Hebt ge ooit gehoord, dat Engelsche officieren hun Britsche manschappen voor Duitschers verwetsten, omdat men bijv. in 't Engelsch, «house, man, wife, clay, block fire, water, ship» en in 't Duitsch, «Haus, Mann, Weib, Dag, Buch, Feuer, Wasser, Schiff» zegt?

Men moest wel een verstokten Vlaamschhater zijn, om daarom een soldaat in zijn taal te hoonen.

Was het wel 't oogenblik om in de loopgraven uitsluitend Fransche bordjes te hangen tot waarschuwing voor doodsgevaar of aarduiding van den weg en

Vlamingen van dit alles onkundig te laten? Was het 't oogenblik, als een Vlaming schriftelijk vroeg zulks ook in zijn taal te vermelden, er dan onder te schrijven « Boche ».

Maar erger en erger zou het worden met het onrecht tegen Vlamingen.

Raoul ondervond dit reeds. Hij vertelde dus zijn wedervaren.

— En werd gij daarvoor verplaatst? vroeg Nancy.

— Ja, ik heb gevoeld, dat men nu geen vertrouwen meer in mij heeft. Ik sta bekend als Vlaamschgezind, en dus als een gevaarlijk mensch. O, wat een verblindheid! Als men aan de Vlamingen wat voldoening gaf, als de officieren hun goeden wil toonden, welk een voortreffelijke geest zou er heerschen. Een Waalsch overste, die zijn best doet, om wat van onze taal te leeren en te spreken, wel ze dragen hem op de handen.

— Zijt ge nu weer gewoon soldaat? vroeg Nancy.

— Ja, ik sta aan 't front... O, dat is niets... ik wil vechten als een ander, maar dat ze mij daar zenden om straf...

— 't Is schandalig.

— Ik ging zoo met 't gevoel van een ter dood veroordeelde... en 't was of de Duitscher mijn heul moet zijn... Neen, Nancy, dat ik aan 't front sta, daarover beklaag ik me niet. Ik ben soldaat. Maar uit wantrouwen zonden ze er mij. En waarom? Omdat ik niet mee lachte en spótte, toen ze mijn taal hoorden. Natuurlijk is mijn kommandant verwittigd. Hij zei mij... in 't Fransch van eigen... dat ik hier geen flamingantisme moest doen. Maar laten we er over zwijgen! Hoe gaat het nu?

— Ik heb werk in De Panne... niet alle dagen, maar ik verdien er genoeg, om te leven... Zeg eens, Marie Bongers heeft nieuws van haar vader. Hij is met Helena nu in Engeland. Ze zijn van Brugge naar Holland kunnen vluchten. Ze hebben daar lang moeten wachten, maar zijn toch in Engeland geraakt.

— En komen ze naar hier?

— Dat zouden ze willen, doch het lukt nog niet. Ze moeten weer wachten...

— En wie weet hoe lang nog! Ze zijn lastig, de militairen, en wat zitten ze met een burger in!

— Ge begrijpt, hoe ze verlangt!

— Ze verkeert nu zeker met Emmanuel?

— Och, 't zal verkeerding worden, maar 't hapert nog een beetje. Emmanuel durft het niet goed wagen... ge verstaat wel, dat Marie om haar moeder rouwt...

— 't Is waar...

Een wijle zwegen ze. Dachten ze beiden aan hun oud verbond. Raoul ken niet lang blijven trouwens. Hij was bestellings naar hier gekomen. De Panne was voor hem en de mannen van zijn bataljon verboden en 't was een heele toer de gendarmen te ontduiken, die de wegen bewaakten. Hij nam afscheid. In 't duin ontmoette hij Wantje.

— Heb maar koerage, jongen, zei ze. Ik bedoel voor Nancy...

— Wat wilt ge zeggen?

— O, zijt ge doof aan dat oor? Wat ik wil zeggen? Dat die gazetteschrijver wel de deur achter zijn rug zal krijgen. Is dat een vrijer? Hij maakt nu van zijn neuze in Den Haver. Overlaatst is hij hier geweest, met nog van die krabbelaars en in auto, meneere, ja, ja, met officieren. En m'n ziele, hij stak ook al in een uniform...

— Militair?

— Militair van honderd uur achter het front... Ik geloof, dat hij dat de militaire pers noemde. De menschen leugens opsolferen, hé... maar hij kan dat ook wel, zonder uniform doen. 'k Ben maar een vrouwe... als 't zoo voortgaat, gan ze ons misschien ook nog soldaat maken, maar 'k peinze zoo, dat als het niet voor te vechten is, ik dan ook maar geen uniform zou aandoen. 't Is of ze op uw miserie de fieraflaai uithangen.

— En dat is de waarheid, Wantje. Paradeeren op onze ellende doen ze. Ze loopen in een officierenfrak, om ook tot de mannen van den grooten oorlog te behooren, maar binst dat wij tot aan de knieën in de mooze zitten en in een vuil kot slapen... of binst dat onze maten liggen te sterven, hebben zij een schoon leventje. Dat is 't verschil... Maar is hij bij Nancy geweest?

— Vijf minuten... hij kost dat toch niet laten. En hij haalde zijn Fransch uit... 't Was seffens ruzie. Zoo houd maar koerage.

— Wel Wantje, onder ons gezegd, ik kan haar niet vergeten.

— En zij u ook niet, jongen.

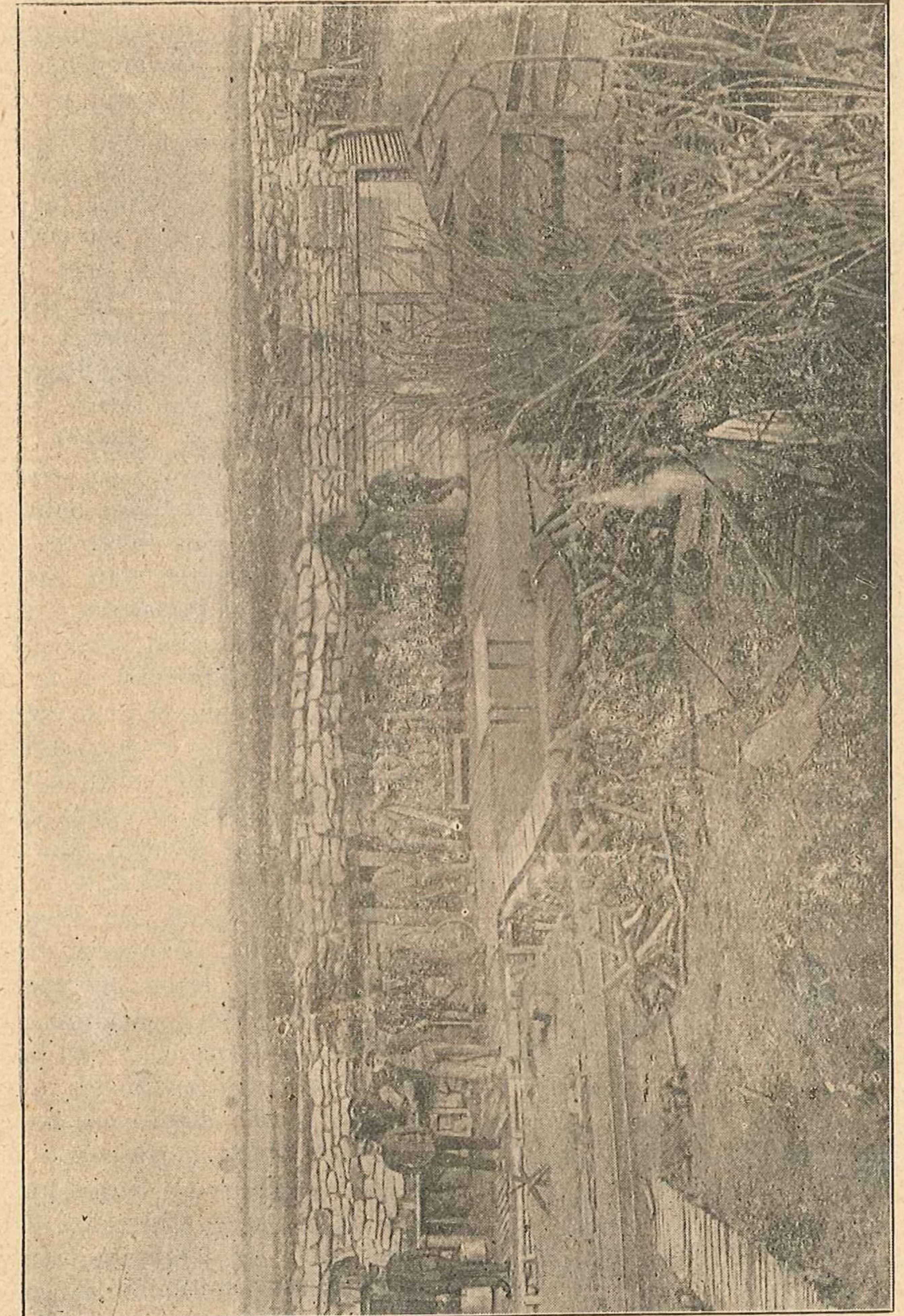
— Spreekt ze soms over mij?

— O, dikwijls genoeg... Kom maar veel af, dat doet haar deugd.

Raoul ging voort. In zijn hart leefde de hoop. O, hij was veel veranderd, de zoon van Magelein. De oorlog louterde zijn ziel en sterkte zijn karakter. Hij gevoelde zich Vlaming, en voelde de mis-

anders te schenken dan brood, kleeding, slaap en munitie, namelijk voedsel voor hart en geest, wat tevens een machtig beschutmiddel zou zijn tegen de zedelijke gevaren. Zoo ontstond de arbeid der hoogstudenten ten bate der minderbedeelden, der jongens uit het volk.

« Het was heel in 't begin van 1915 dat

Een loopgraaf in de 2de lijn

kenning, die op zijn ras drukte. En hoe kon het anders, nu men immers voor recht streed, maar 't eenvoudigst recht onthouden werd aan trouwe soldaten.

Laten wij even nader op deze toestanden ingaan. Wij zeiden reeds vroeger, dat eenige ontwikkelde Vlamingen, ten volle bewust van de verlatenheid hunner makers, tot dezen kwamen, om hen ook wat

prof. Dr Daels op eigen initiatief voor goed den wagen der Hoogstudentenwerking aan het rollen bracht. Ten einde onder de soldaten de zedelijke en volksfiere beginselen te helpen hooghouden en hen er op te wijzen, dat de Vlaamsche intellektueelen hen in de ure des lijdens niet verlieten, gaf hij een treffend en van mannenedel doortinteld werkje uit, dat

onder de hoofding « *Volksfierheid* » zich als een loopend vuurtje onder onze Vlaamsche krijgers verspreidde en er een stijgenden bijval bleef genieten. Eenvoudig, kort en bondig omvatte dit boekje de lotgevallen van den schrijver op de slagvelden van Oplinter, St-Margareta Houthem (vanwaar hij alleen 150 gekwetste jongens naar Tienen bracht), Sempst en den IJzer. Hoofdstukken er uit, zooals *Een Huwelijksring*, *Hoog de Volksfierheid!* *De Vlaamsche Leeuw*, *Ons Volk in den strijd ten volle verreezen*, zijn zoovele gezonde zaadjes die welhaast in de gemoederen der besten tot geestdriftige medewerking ontkiemden. Bijna tertzelfdertijd verschenen zijn *Lezingen voor de Brankardiers der Voorlinie*, die bij onze noeste ziekendragers in een door de legerinrichting nooit aangevulde leemte voorzagen. De motto-spreuk die deze lezingen voerden, en die niet anders luidde dan « *Ga en doe desgelijks* » (*parabel van den grooten Samaritaan*), getuigt op zichzelf genoeg voor dat edel werk dan dat wij er hier verdere beschouwingen zouden over behoeven te geven. Verder verscheen nog het prachtig boekje, *Vlamingen gedenkt*, eene verzameling van 46 teekeningen en afbeeldingen van den oorlog.

Stilaan sloten zich bij Dr Daels hoogstudenten aan die met hem een meer georganiseerde werking begonnen. Door het frontblad *De Belgische Standaard*, waarvan Dr Daels een der medestichters was, werd onder de soldaten der voorlinie een prijskamp in zinnebeeldige teekeningen en schetsen uitgeschreven, die door de IJzermannen geestdriftig onthaald werd, en de uitgave eener reeks *Prentkaarten* toeliet, die de hooge kunstgaven van ons jong geslacht aan het licht bracht en waarin de onsterfelijke humor van Tjil Uilenspiegel met het reine en diepe gemoedleven van ons volk afwisselde. De geniale schetsen van een *Joe English*, de verheven teekeningen van een *Nobels*, de luimige zinnebeelden van een *Ysebaert*, een *Peeters* en zoovele andere verdienstelijke frontkunstenaars zijn blijken van gezond, opborrelend Vlaamsch leven.

Het is naar aanleiding der uitgave van « *Volksfierheid* » dat voor het eerst onder ons leger de gemoedelijke benaming « *Onze Jongens* » zich een weg baande,

waarmede alleen in het Fransche leger het populaire « *Nos Poilus* » wedijveren kan. (1)

* * *

De tweede Winter brak aan, ging voorbij, en het einde naderde nog maar niet. Onze soldaten hielden de wacht aan den IJzer... Maar welk een wacht! Een leven in de slijkgrachten, in ellendige abris van het troosteloos ruïnenland, en dan de rust in eentonige dorpjes, in geteisterde hoeven. Gevaren bleven loeren, gestadig spookte de dood rond de troepen, al leverde men geen groote slagen. En dan de scheiding van huis, de onzekerheid omtrent geliefden, het uitblijven van brieven, het gemis aan gezinsleven.

Velen wierpen zich met beestachtig zingenot in den poel der zedeloosheid. Had men niet vlak achter 't front kroegjes die men « *Le Moulin Rouge* » noemde, in navolging van Parijs. Veurne was afgesloten voor de soldaten, maar toch drong men er binnen en schandaaltjes, welke er soms uitbraken, lichtten slechts een hoekje van den sluier op. En dan in de kantonnementen van Noord-Frankrijk! « *La Vie Parisienne* » en andere bladen werden ruim verspreid en men hing gewaagde prenten in de abris, tot er bevel kwam die te verwijderen. Dagelijks gingen er — in de geregelde periode — ongeveer 1500 soldaten met verlof. De grootste vlucht zwermde naar Parijs; aan het station stonden allerlei meisjes en vrouwen hun prooi af te wachten. Anderen begaven zich naar Engeland; om vijf uur van Adinkerke vertrokken, moesten ze te Kales overnachten. Hoe velen wierpen zich na al de ellende van 't front op drank en vielen ook hier in de klauwen van zwerfsters, die schaamteloos handel dreven met hun lichaam.

Zoogenaamde marraine's — onder alle koren was kaf — ontvingen hun beschermeling met geen ander doel dan een zedeloos. Och ja, Fransche vrouwen spraken Belgische militairen aan met het bekende: « *Mijn man is aan het front* ». Wij willen ons niet verdiepen in dit zwart hoofdstuk van 't oorlogsleven. Menigeen, die met de beste voornemens, zijn verloofdeis aanving, werd in den maastroom meegesleurd. Geslachtsziekten openbaarden zich op verschrikkelijke wijze en ondermijnden en sleepten zoo-

(1) Uit Ons Volk ontwaakt.

veel kloelke lichamen, vergiftigden de ziel.

De hoogstudenten zagen dat gevaar. Ze moesten er tegen worstelen. We lezen dan ook in een verslag over hun arbeid: « *Toen het frontleven zich al meer en meer dreigde te bestendigen, en benevens de kwalen van verlatenheid en afzondering de geesel der zedeloosheid als een steeds machtiger wordende daemon de soldatenrangen binnensloop, begon de hoogstudentengroep, onder leiding van Prof. Dr. Daels, hulpdokter H. Gravez, Joe English, Aalmoezeniers Vangramberen, Van der Meulen, Jan Bernaerts, Lt Van Cauwelaert, Lt Daumont en menig ander, een meer rechtstreeksche en stelselmatige werking, en stichtten met begin Maart 1916 een comité dat onder de benaming « *Hoogstudentenwerking* » tot zedelijk heil van onze jongens* », met de paraaf S. K. V. H. stempelde en de leus huldigde: « *Mannenadel uit fierheid der jeugd* ». Het zocht aansluiting met Waalsche vrienden en aldus kwam het tweetalig S. K. V. H. S. U. C. W. (secrétariat des Universitaires Catholiques Wallons) tot stand, dat bij zijn Vlaamsche leuze de Fransche voegde « *Pour être fort, sois pur* ».

Van toen af voerde S. K. V. H. het werk der geheele Vlaamsche intellectuele voorlinie. Mannen als aalmoezeniers: Carbonnez, Van Winckel, Verschueren, Hoorens, Mannaert, Kennis, Cleysters, Dierickx, Fierens, Plissart, Leyssen, Lambrechts, Merlier, Renault, Legrand, Van den Berghe, Meulepas, Clays-Boulaert, Delmotte, Pauwels; Hoogstudenten en brancardiers zooals: P. Van Reeth, R. Van de Pitte, C. Ghysel, Pol-Davidts, Pater Andries Cos, Karel De Sutter, Willem en Herman Depila, Druwé, Hilaire Delobel, De Turck, Alberic De Sadelleer, H. Persyn, Pater Van der Moeren, Van Caeneghem, Van Winckel, L. Van Hille; Geneesheeren, officieren en soldaten zooals: Adv. Goedertier, Dr. Van der Borgh, Dr. Bessemans, Sam. Devriendt, Aug. Van Cauwelaert, Dr. Lauwers, Dr. Odier De Beuckelaere, Adv. H. Borginon, Dr. de Pillecijn, Dr. De Brabandere (gedegradeerd om zijne Vlaamsche gedachten), Dr. Van der Meulen (idem), Dr. Van de Walle, Maurits Gerardyn, Van Eerdewegh. Te lang zou de lijst worden van al die noeste gestudeer-

de frontsoldaten die in gansch onmenselijke omstandigheden hun gezondheid van ons volk ten pande stelden. Laat ons hier ook dan vooraleer verder te gaan eene welgemeende Vlaamsche hulde brengen aan hun gesneuvelde medewerkers. Te lang ook zou die lijst worden, doch wij kunnen niet nalaten er toch eenigen te vermelden zooals Aalmoezeniers: Buleke, Duron, Poulet; Geneesheeren en officieren zooals: Dr. De Cuyper, Dr. Six, Lt de Lallieux; Brancardiers en soldaten-hoogstudenten zooals: Firmin Deprez, Renaat De Rudder, Frans Brill, Maurits Vermeulen, Frans Kusters, Paul Impe, gebroeders Van Raemdonck, De Meulemeester, enz.

Van de hand van Dr Daels verscheen het vlugschrift « *Voor onze Vrouwen* », dat op 20.000 exemplaren over het front verspreid werd. 700.000 tweetalige propaganda-zegels tegen de zedeloosheid werden in alle soldatenmiddens der voor- en achterlinie in omloop gebracht. Deze zegels, het werk van den diepbetreunden Vlaamschen kunstenaar Joe English, getuigende van den fijnsten symbolischen kunstzin en diep gevoelden mannenadel, volgden onze jongens op marsch, werden hun met de brieven besteld door de post, wenkten hen aanmoedigend toe in de legerplaats, en verlieten hen zelfs niet in de loopgraven en onder het gevecht! Daar was wel niet een plekje in 't Veurne-Ambachtsche dat het spoor niet droeg van den doortocht dezer zegels. Tot zelfs op de muren en in de herbergen las men: « *Houdt u fier, houdt u rein* », « *Pour être fort, sois pur* », « *Credo* », « *Zedelijk volk, groot volk* », « *Ik dien* », « *Gij of ik — Vous ou moi* » (strijd tegen het alkoholisme).

Met inschrijvingslijsten werd een oproep gedaan tot de weldadigheid van militairen en burgers, en men ging over tot den verkoop der soldatenpostkaarten, zoodat een fonds tot stand kwam dat de kosteloze verspreiding van vlugschriften en boeken alsmede het oprichten eener leenboekery toeliet. Werken van Velthuyzen, Snoek, Kropveld en Foerster werden op 4.000 exemplaren uitgedeeld; deze van Pourcys, Louis Comte, Dr Good, Fournier, Fomssagrives, Montier en Pitrois, op meer dan 6.000. Dr. Frans Daels « *Pour nos Hommes* » werd op 10.000 exempla-

ren verspreid. De leenboekertij omvatte vijf afdeelingen: van Wijsbegeerte, Godgeleerdheid, Rechten, Natuurwetenschappen, Geneeskunde, Vakkunde, Geschiedenis, Taalleer.

Daze werking die zich alvast uitbreidde, trok al spoedig de aandacht der hogere militaire overheid op zich. Dr. Daels, destijds onderluitenant, werd door Generaal Willemans, hoofd van den Belgischen Grootstaf ontboden. Hij wenschte Daels met zijn verheven werk hartelijk geluk en gelliefde het « eminemment patriotique » te noemen. Tevens gaf hij hem volle toelating in-schrijvingslijsten ten voordeele van hetzelfde in omloop te brengen, en officieren en soldaten met het inzamen der giften te belasten. Hogere officieren verleenden hem zijn milden steun, en de hogere militaire en burgerlijke overheden bleven niet ten achter.

Openlijke tegenwerking was er dus nog niet, maar ze zou dra volgen. Men stichtte ook studiekringen. Wat hun doel was, blijkt ons 't best uit een verslag over de verjaring van zoo'n vereeniging. « In het eerste bataljon, B. 207, huldigde men het eenjarig bestaan van den Vlaamschen studiekring, opgericht in Ramskapelle door luitenant Van Cauwelaert en den E. H. aalmoezenier van het bataljon.

Een uittreksel uit het verslag bewijst hoe vele soldaten, ondanks het wilde-mansleven in de loopgraven, verstrooiing zochten en hun lust naar ontwikkeling bewaarden en handhaafden. In den loop van 't jaar werden meer dan 45 studieavonden gehouden. Veel voordrachten waren van letterkundigen aard. Nevens de voorlezingen door luitenant Van Cauwelaert uit Vondel en Max Havelaar en zijn voordrachten over kunst en poezie, mogen we met eere aanstippen de verhandelingen van Vyvertman over: « Vondel als mensch » en die van Crousel over den oorsprong onzer taal. Callens gaf de ontleding van « Het Dagboek eener onderwijzeres ». Bultiaux schetste het leven van Franciscus van Assisi; Sergeant Bral en Vonck lieten hun eigen talent proeven en Voets gaf twee studies, een over Russische letterkunde er een over de geschiedenis der schilderkunst. Buiten den cirkel der letterkundige voordrachten werd nog een groot aantal vak- en wetenschappelijk werd geleverd:

over bouwkunde werd gesproken door Hoste, en over boekversiering door De Meyer. Wie gaf geestiger voordracht dan Lode Goossens, toen hij sprak over tabak? Frater Brou had het over de liturgie der Goede Week en Joost Peeters over de Vlaamsche Beweging en den oorlog. Haenegroef handelde over Engelsch imperialisme en J. Soetewey over opvoedkunde. Maar mijn verslag ware onvolledig, moest ik die kleine kunst-avonden niet vermelden, waarop Cyriel Verschaeve ons de eer en het genoegen verschafte, in onzen eenvoudigen kring, zijn laatste treurspel te komen voorlezen. Die twee avonden waren zonder weerga en we weten er den Meester onzen dank om, dat hij in die armtierige Godshuiszaal tusschen oude, grommelende vrouwen en kunstliefhebbende jongens, ons de mooiste brokken van zijn Judas heeft doen genieten ».

Ziedaar dus het werk der studiekringen. Was het geen arbeid, die door de overheid had moeten bevorderd en uitgebreid worden?

Hoe veel soldaten schreven naar Nederland om lees-, leer-, en woordenboeken! Een komiteit in Den Haag zond ze... Maar de Belgische censuur bemoeilijkte ook al dit werk; zoo weigerde ze het boek vol gezonden humor, Ernest Staas van Tony Bergmann, door te laten... Afgaande op den naam, hielden de snuggere bollen, die nooit van den Lierschen schrijver gehoord hadden, dezen voor... een Duitscher.

Ook Rodenbach werd geweerd... omdat de Vlamingen in 1302 geroepen hadden. « Wat Walsch is valsch is ». Zelfs kregen wij boeken van Cremer terug, met het bekende « Niet toegelaten aan het front » (in 't Fransch natuurlijk) Cremer was de bekende Hollandsche schrijver — hij is reeds geruimen tijd dood — maar de klank van zijn naam zal al weer een der heeren censors schrik aangejaagd hebben... Zoo ging het met nog andere goede boeken.

Magelein keerde naar zijn kantonnement terug. Hij ontmoette makkers en allen kloegen geweldig over den toestand. Er was ongunstig nieuws. 't Ging zoo slecht bij Verdun. De Duitschers

waren daar een verschrikkelijk offensief begonnen. Verlofgangers, die uit Parijs naar den IJzer terugkeerden, vertelden, dat de bevolking, ginder geheel ontmoedigd was, en vreesde dat de vijand doorbreken zou. Het fort Douaumont was gevallen... men sprak ook van Vaux. De Duitschers namen veel gevangenen en grooten buit. Men overdreef de berichten. Sommigen wisten te vertellen, hoe de Duitschers in den Winter zich zoo voorbereid hadden, dat ze er nu door moesten. En Rusland, dat maar niets van zich liet hooren en ontredderd scheen.

Maar ondanks al die gesprekken, behield de soldaat in zijn hart toch de hoop en het optimisme. O, had de overheid 't middel bezeten, om zijn moreel meer en meer te steunen! Dat middel

naar het bisdom: « Wij ondergeschreven Hoofdman Pointers, Grootte gelande van Eggewaertskapelle, gezeid Ascappel, in Veurneambacht, declareren ende attesteren bij dezen voor waarachtig, met offer van hetzelfde met eed te bevestigen, 't allen tijden aanzocht zijnde, dat de selve prochie van Eggewaertskapelle, gezeid Ascappel, alleenlijk in linea recta maar afgelegen is van de zee omtrent twee uren, geheel in het bloote ende waterachtige landen. In den wintersaizoenen zeer koud, ongezonder, ende dat door de groote smooeren en kwade dampen, komende zoo uit de aarde, als door het uitsmijten der zee, alsook door het gedurig branden van vullen ende stinkenden dering en turf... bij faute van groot of kleen hout, gelijk in andere plaatsen van het houtland. Al het-

Aan den IJzer in Oorlogstijd

was de taal. Maar die taal werd miskend en eenzaam dompelde de Vlaming in zijn slijk...

Raoul ging nu naar Eggewaertskapelle.

Laag hingen de grauwe wolken over Veurne-Ambacht; 't land lag daaronder grijs en zompig. De wegen waren echte slijkpoelen. 't Was hier nu weer als ten jare 1767, toen de pastor van Eggewaerts — hij was het ook van Zoetemaai, terwijl de pastorie op Steenkerke staat — frachtte van daar weg te geraken, wijzend op den ellendigen toestand zijner woonplaats en daarom zond hij het volgend stuk, als een getuigenis

welke veel corruptien, ongezondheid ende ziekten dagelijks is veroorzakende. Voorts dat dezelve prochie van Ascappel haar is bestrekkende in sommige plaatsen, van de eene extremitet tot de andere, ter lengte van omtrent de vijf quartier uren; in den winter wezende de wegen zeer kwaad en vuil ende geheel moeilijk om begane. Mitsgaders dat dezelve parochie onvoorzien is van beenhouwer ende balkker, ende dat om zoo te zegghen al het vleesch, gezouten ende versche visch, dienende tot consumatie der meergezede prochie, ten grooten en kleinen onkosten en koop, moet gehaald ende door de inwoonders gekocht wor-

den, binnen der stede van Veurne, Niepoort en elders.

Ende, gellijk van al dees verzocht wierd, door den Heer Pastor dezer prochie, Acte, hebben wij, onderschreven, dezelve verleend en onderteekend met ons gewonelijk handteeken, omme aan hem te voldoen daar ende zoo het behoort.

Dezen 9en Augustus 1767, 't oorkonden. Joseph Haelewijck, actueelen hoofdman, Bernardus Nollet, oude hoofdman, T. F. Delsou, geëed Deelsman, Prijzerende Landmeter 's lands van Veurne. En nog 20 andere boeren. »

Wat zou die pastor nu wel gezegd hebben, als hij de aalmoezeniers door het slijk zag dompelen, veel meer dan « ter lengde van omtrent de vijf quartier uren », en over wegen, « zeer kwaad, en vuil ende geheel moeilijk om begane ».

Raoul had het Nancy niet verteld, dat hij morgen naar het gevaarlijkste punt der linie ging... naar Dixmuiden... zijn stad, maar ook in haar puin afgesloten voor hem, ja erger... een hel, waaruit de dood ongenadig loerde.

't Is zooals Dr Ellebaers het schrijft in zijn « Lief en Leed ».

« Juist vóór de loopgracht loopt de IJzer, geheimzinnig stil. Links spoken uit de duisternis omhoog, de puinen van de vernielde stede, dronken van bloed en onverzadigd. Van daaruit komt het dreigend gevaar, de moordende vernieling. Wat wij vroeger hebben bemind als rustende getuige van langgeleden grootheid en pracht, wordt verwenscht nu en gevloekt als 't nest van lage verdelgingszucht. Verraderlijke wisselgang der tijden! Het stadje droomde zoo lief, in de intieme glorie van steenen voldaanheid, over de zalig-groene weiden... nu stort het zijn ruwheid uit en zijn doodende ellende over de sombere velden van afkeer en verschrikking. Zelfs de stroom, die 't stadje bespoelt in trage, teere deining, voelt de slagen der vijandelijke macht spatten in zijn vloed en drinkt het bloed van de jongens, op zijn oevers geboren en opgegroeid in 't lommer dier eigenste stede. Waarom dekt een duistere nacht die gruwelijkheden niet voor immer? »

Ellendig-lange nachtelijke stonden, uitgerokken tot eeuwigdurende waakuren

in lage kamerkens met vunzige aardenwanden, waar hangen blijft, als een doffe smoorlucht, de dikke rook van vuile tabakswalmen en de reuk van vettig eten met den onaangename geur van mee-bezweete lichamen. Op het plankenwegeltje daarbuiten klopt, eentonig, de stap van den officier der wacht. Geweenvuur knettert aanhoudend. Salvo's van machiengeweren toktokken rakelings over de wanden of sissen ijselijk door de loopgracht, die van bezijden wordt beschoten door den onzichtbaren vijand. Vuurpijlen gaan op en werpen hun korte, witte klaarte over 't donkere land van dood en miserie. »

't Was hier de jacht van menschen op menschen. Wie zich even bloot gaf, werd een prooi van loerende scherp-schutters. Een moest er ginder zitten, die nooit zijn doel miste. In een blikken bus wierp hij zijn naamkaartje over. Eenigen tijd later meldden zijn makkers, dat hij gesneuveld, maar reeds door een anderen jager vervangen was. O, duivelsche oorlogsroes! 't Werde daar een moorden, om te moorden, een koelbloedig makken om een leven te vernietigen. En de bloemmolen, de minoterie, was een nachtmerrie, zooals men van daar in onze stelling vuren kon. En dan de loopgraaf van den dood, waarin men zijdelings schoot.

— Kwam er maar een offensief, mochten we ze aanvallen, den weg banen naar huis, wenschten de soldaten.

Zwaarder en zwaarder woog die wacht aan den IJzer... Vreeselijke eentonigheid, ook in het aflossen.

't Kantonnement: winkeltjes als bazars, huizen met beslijkte gevels, auto's en wagens, vuil, griuw van klei, rijden voorbij; te midden een kerk, groot, zwaar, soms al beschoten of zelfs half in puin, een heiligdom, dat schijnt te weenen om alles wat daar in 't ronde geschiedt; en om het gebouw slapen tusschen burgers, veel soldaten. Maar granaten verbrijzelen nu en dan een zerk, knakken een kruis af, woelen een graf open, slingeren doodsbeenderen, stukken van kisten en marmer en arduin door elkaar.

Een groot huis... 't is het bureel van den kolonel. Militairen zitten over tafels gebogen en schrijven of woelen in een berg papieren... Officiëren loopen

heen en weer, soldaten trekken de handen uit de zakken, reichten zich, knopen haastig hun jas toe, groeten. Hier een woning, daar een herberg, ook in bureel veranderd, waar manschappen in en uit dreutelen, brommend, vloekend binnensmonds; op hoeven zijn troepen gelegerd, daar rust men, terwijl de wind door neten blaast, en de regen van het dak leekt. En dikwijls is het leger vunzig, wenkelt men zich in mul en vuil, ofschoon op korten afstand hooge schelven staan, waaraan men echter, niemand weet op welk bureaukratisch order, niet raken mag. Een weeë lucht hangt in de ruimte.

Soldaten kaarten, eindeloze partijen, en dikwijls smakken ze de vette papertjes neer met een vloek van spijt of van triomf, en makkers kijken aandachtig toe; anderen schrijven, met de knieën of een plank als lessenaar. Velen slapen, uit moeheid, zeker, maar ook als om te vergeten, al de miserie waarin men hen gedompeld heeft.

En zoo leeft men, tot weer het uur der loopgraven slaat en men verzamelen blaast.

Vloeken maar weer, als een riem niet sluiten wil, als een nestel breekt, als een stuk der uitrusting valt, als men struikelt over een hindernis.

— Garde à vous...

De luitenant roept het bevel, en stilte daalt over al die mannen. De kapitein verschijnt.

En men vertrekt. Naar de loopgraven dus. Wie zal er blijven, als buit van den afschuwelijken oorlog, van den onbarmhartigen dood? Och, weinigen denken daaraan. Men went aan alles. 't Is het lot, 't is de krijg. Men dompelt voort in den tredmolen... zonder dat men den moed heeft aan het einde te denken, dat al maar uit blijft... De avond is gevallen; de laarzen trappelen op den steenweg; men hoort het kanon.

Nog eenige huizen en men is buiten de bewoonde wereld, in 't land van puin en geraamten, vanabri's, loopgraven, kruisjes. Palen met netwerk en groen beperken over dag het gezicht. Men trekt voorbij gecamoufleerde batterijen.

Nog spreekt men hier en daar met gedempte stem, maar de meesten zwijgen, marcheeren als machinaal voort, waarheen men hen leidt. Nu en dan blijft

een achter, maar hinkt toch weer mee. Rust... Men valt neer, waar men stond, tot een fluitje klinkt en ieder weer opspringt. Verder altijd maar verder, werk-jongens naast hoogstudenten, allen vermengd tot een massa, tot een compagnie strijders, beheerscht door dezelfde strenge wet. In de verte rijzen pijlen op... Men nadert het gevaar...

Achter elkaar nu over de lange voetbrug, die buigt en trilt onder het gewicht... dwars door de weiden thans, waar eertijds 't bonte vee van Veurne-Ambacht graasde. Denkt men ook nu soms niet, aan voortgedreven slachtvee? Zwaarder weegt de ransel, het geweer, drukkend op de schouders, in den rug. Geraamten van hoeven steken hun knoken uit, geknotte boomen rijzen als schimmen langs de grachten... Vuil water verspreidt stinkwalmen.

En daar verdwijnt de kolonne als in den grond; zij daalt in een verbindings-loopgraaf, beschermd achter stapels zakken, de « vaderlanderken », welke men met aarde heeft gevuld. Men stapt over glibberig latwerk, waardoor slijk en water opgulpten... glijdt uit tegen de vette wanden, springt weer recht en strompelt verder.

Hier en daar zijn openingen en men plonst tot over de enkels in 't nat... Men hoort de knallen van geweren, het geratel van mitrailleurs. Nog verder... andere sombere gewelven van zakken weer, langs rails van een Decauville-spoor (een De Broqueville zeiden de soldaten, omdat dit woord hun gemeenzaam was), door andere loopgraven, opnieuw over brugjes, tot men met een zucht van verlichting in een hol neervalt, eenabri, het verblijf, vier jaar lang van onze strijders.

En zoo is men weer aan 't front tot er aflossing volgt en rust in 't zelfde eentonige, ongezellige, rommelige dorp.

Maar aan dat front, hoe vele gevaren, in patrouille's, beschietingen, gasaanvalen, gevechten... De legerberichten somden zulks niet op. Alles is kalm, zoo meldden ze...

En aldus stond Raoul den volgende nacht ook op wacht aan den IJzer...

O, die nachtwake, wie zal ze ooit vergeten? 1)

(1) Joë in « De Legerbode ».

« Een donkere schim, wegdoezelend in den donkeren nacht. Alleen, moederziel alleen, staat hij te staren in 't geheimzinnige. Uren reeds, op diezelfde zwenking van een loopbruggetje, dat eenige meters ver voortlijnt, 'n smalle, grijze strook, tusschen de zwarte, vreemde gedaanten der wilde waterplanten en hoogopschietende heesters, en dan verloren loopt in 't duister... Rondom, overal waar hij zich keert, water en steeds water, lichtjes glimmend door zijn effenheid. Alleen links twee rijen hoge boomen en daarachter in een vage, duistere massa een dijk, boven 't water uitlijnend...

Stille, zoo doodsch stille en droeve in dien treurigen, killen smokkelregen. De jongen trekt zijn gebogen kop tusschen zijn opstaande kraag, als werd hij neergedrukt onder den stalen helm. En hij staart en hoort, onbeweeglijk als een steenen beeld... 't geweer onder den arm — en droomt, weemoedig... van hem misschien die «ginder» zijn, van thuis... van moeder, van allen.

't Weegt zoo loodzwaar op zijn harte in dien doodschen regennacht... moederziel alleen. Hij schrikt voor zijn eigen stap als hij zich omwendt, trage, en zijn zware schoenen tegen de planken dof-fen.

Weer niets meer dan de fijne druppel-kes, die lichtjes, onhoorbaar schier op zijn helm tikken, onophoudelijk en waarop hij te luisteren staat.

Een smijdende gil, nog een en een plons en gespetter in 't water... Hij heeft het hoofd omgesnoekt naar daar toe, en loost een zucht, die een meewarig lachje wilde zijn om z'n nutteloos opschrik-ken... Ratten!

Heel ver in 't Zuiden wemelen enkele glimmende sterren van vuurpijlen op en bonzen zware slagen der kanonnen, die verder ginder flauwe weerlichten maken in den donkeren hemel. Dan weer de duistere nacht. Hij ziet op z'n uurwerk dat zacht glimt als een lichtworm: kwart over één... God! nog zoo-veel uren eer 't lichten zal...

Een doffe, droge knal, links, aan den Duitschen voorpost en 'n vuurbolletje wikkelt omhoog, wijl vonken afdruppe-len; nog een knal en 't spat open tot een wit schitterenden lichtbol, die voort-woelt in sierlijken hoog, dat het al aan

't glinsteren gaat op 't gladde water en de boomen en struiken en allen lange schaduwen werpen, die spookachtig wegglijden, steeds in dezelfde richting, verlengen nog... ze zijn weg... alles in 't zelfde duister: 'n kort sissen van den vuurbol die in 't water ploft.

Daar nu, recht voor hem, waar 't brug-je loopt naar onzen post, 't zelfde spook-achtig licht en opeens 't wild geratel van een mitrailleur van «ginder»; enkele bonzende knallen en 't doffe schuifelen der kogels, die rond hem striemen, nij-dig lijk zweepslagen en verder gaan in 't water krissen. De schildwacht heeft enkel zijn kop nog dieper tusschen de schouders getrokken en staart voort, on-beweeglijk.

Weer niets meer, niets dan doodsche stilte en eindeloozen weemoed, minuten lang...

Opeens heft hij het hoofd... Daar, achter hem, van de loopgracht op, doffe stappen, haastig, op de plankenbrug. Een donkere gedaante nu, nog een, die snel naderen, tot dicht bij hem.

— Halt!

— Brankardiers.

Gesmoorde stemmen die naar klinken in den nacht. In 't voorbijgaan: «'n Ge-kwetste op den voorpost», zeggen ze en spoeden voort. De schildwacht blikte ze nog na als ze reeds verzwonden zijn in 't duister... Weerom een... Hij is 't zoo gewend... en toch 't klemmt om zijn hart, zoo angstig, zoo eindelijk...

Wie nu weer der makkers en, is het... slechts gekwetst?

Daar komen ze terug. Hij gaat tot in 't verste hoekje der zwenking staan om plaats te laten op den smallen weg. Tra-ge, rythmisch doft hun stap, zwaar on-der den last en hij voelt, als ze nader komen, het bruggetje meewiegen onder zijn voeten, bij elken stap der torsende mannen. Ze ademen luid en hijgen van inspanning om den moeilijken draai voorbij te geraken op de glibberig natte planken: «Zachtjes aan... recht door eerst... keer nu, goed!».

— Wie is 't, brankardier?

En stille, heel stille: «Rikske... in 't hoofd...»

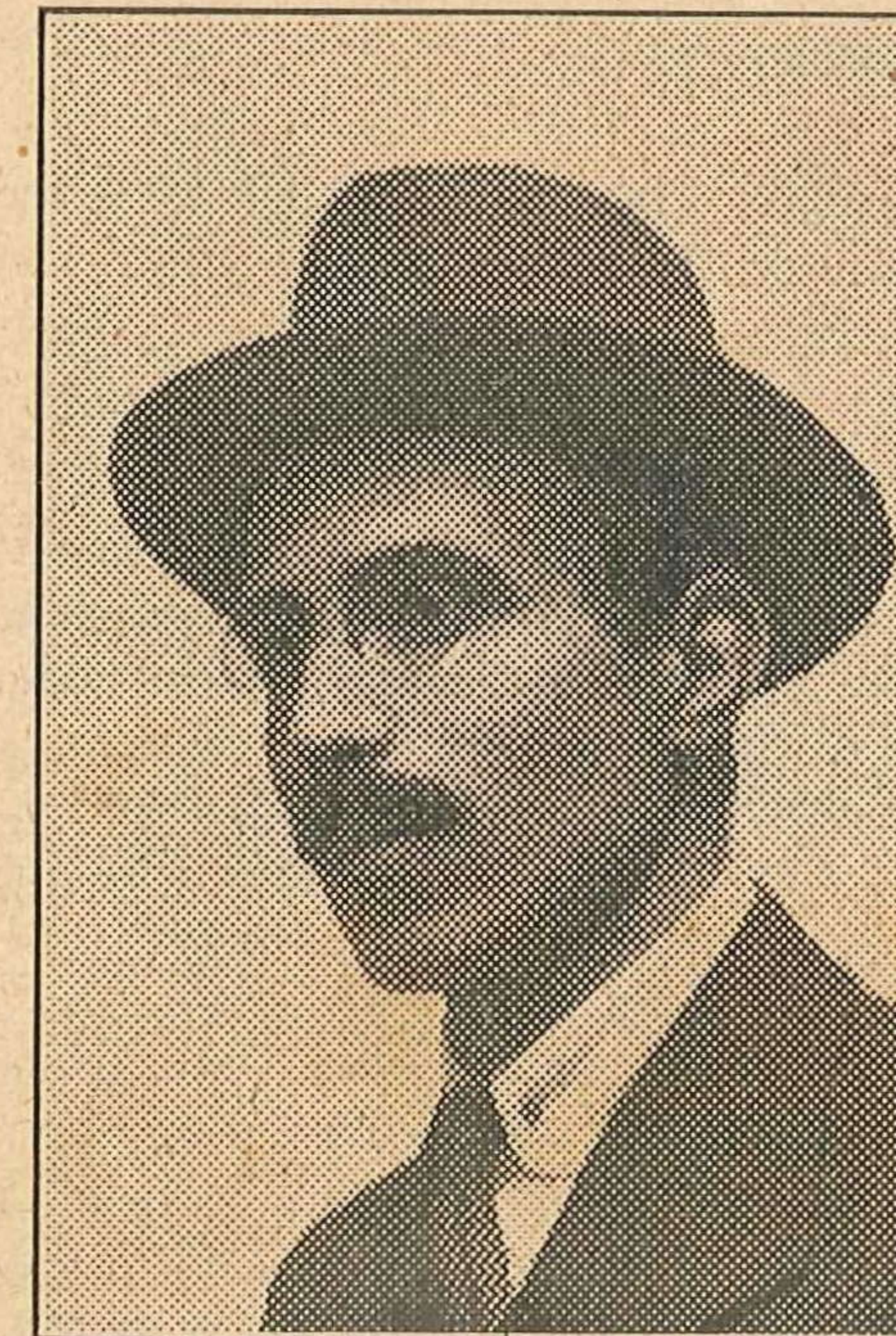
En ze gaan, met doffe, regelmatige passen, zonder een woord nog, met den stervenden makker...

Nog een die weg is, met al de ande-ren... dood. En de schildwacht staat en staart, moederziel alleene, onmachtig tegenover 't brutale ongenaakbare, den onzichtbaren vijand en den grinniken-den dood die rondzwerft, onophoudend en onmeedoogend...

Nog een makker heen, en dood... Wiens beurt nu?...

En 't klemmt om z'n herte van einde-loozen weemoed, wijl hij te staren staat in den nacht, pal als een beeld, en droe-ve, droeve de regen valt, als stille tranen...

* * *

JOH. DE MAEGT
Stichter van het Vlaamsche Meterswerk

En zoo duurde de wacht aan den IJzer voort...

Het offensief bij Verdun liep dood, en dat nieuws bracht verlichting. Maar het had tevens getoond, dat men nog geen spoedig einde aan den oorlog moest ver-wachten...

In Juli brak het offensief der Fran-schen en Engelschen aan de Somme uit (Zomeroffensief 1916). De eerste berich-ten waren hoopvol, maar ook deze aan-vallen luwden, en de vorderingen ble-ven beperkt. Het werd geen doorbraak.

Aan weerskanten waren de verliezen groot geweest.

Gespannen was de verwachting, toen in Juni ook de Russen die zich geheel gereorganiseerd hadden, de Oostenrij-kers een geweldigen klap toebrachten. 't Was de overwinning in Gallië en 't scheen of eindelijk de oorlog op een keerpunt was gekomen. En Roemenië trad aan de zijde der Entente, maar plots hield het Russisch offensief op en werd Roemenië verpletterd (1).

Men wist in 't Westen nog niet, hoe het verraad in het Czarenrijk klupte en konkelde, en weldra een revolutie het al omwoelen zou.

In Oktober toonden de Franschen hun meesterschap bij Verdun en namen de forten Douaumont en Vaux.

En toen neigde dit bloedig jaar ten einde.

En aan ons front vooral was men door ontzetting geslagen en sloeg de veront-waardiging op, want daar kwam uit het bezette land land de vreeselijke tijding der opschikking van de werklieden door de Duitschers, het toepassen van het ha-telijk slavenstelsel, dat wij reeds be-schreven.

O, dit onrecht voelde men! De zoon stond hier als soldaat, in den eerlijken strijd voor recht en vrijheid, en intus-schen voerde de vijand zijn vader, zijn broeders weg, en leverde hij moeder en kinderen aan de ellende over. Hoe vlo-gen de gedachten dan naar huis, hoe werd het gemoed gefolterd! En niets kunnen doen, zich machteloos gevoelen, hier de wacht moeten betrekken, en velen riepen in wanhoop om een offen-sief, om de kans dan toch, den weg te banen naar huis, dwars door dien muur van aarde, ijzer en beton, waarop de vijand steunde, om een weerlooze be-volking op de schandelijkste wijze te verdrukken en te mishandelen.

Ontsnapt uit bezet België kwamen over en vertelden van die deportatie's, beschreven de keuringen der mannen en jongelingen als vee, het wegvoeren

(1) Natuurlijk kunnen we in dit werk over het IJzerland slechts op deze feiten wijzen, zonder in bijzonderheden te treden.

Afl 50 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 50
"Het Bloedig IJzerland"
PRIJS: 30 centiemen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH AFLEVERING

2 Januari 1921.

in beestenwagens, onder het geschrei van vrouwen en kinderen.

Maar men hoorde ook, hoe rijke lieden hun zoons in allerlei postjes lieten stoppen, teneinde ze zoo te beschermen, of de wegvloering konden afkopen; deze geesel sloeg vooral dus ook weer de volksmassa, die insgelijks de meeste soldaten geleverd had.

Welk een somber einde van 1916!

Maar plots rees onder de neergedrukte menschheid de hoop. Het woord Vrede

klonk over Europa, over de lijdende landen, de gruwelijke slagvelden, de graven en puinen!

Op 12 December had de Duitse kanselier von Bethmann-Hollweg in den Rijksdag een nota afgelezen, die aan de neutralen gezonden was. Hij bood aan, over den vrede te onderhandelen. Wilson, voorzitter der Vereenigde Staten, zou bemiddelaar zijn.

En de wereld wachtte...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE BAHNEN TOE KIEWPOORT

DE DOORSNIJFEN VAN PRIJDELOORD IN HET „REMAASLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel